

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

VN/35729/2023

Lausuja Sopimusvuori ry, 0155524-3

28.5.2026

Sopimusvuori ry on vuonna 1970 perustettu sosiaalipsykiatrinen yhdistys, joka tuottaa psykososiaalisen tuen palveluita kuntouttavassa työtoiminnassa, sosiaalisessa kuntoutuksessa ja päihdekuntoutuksessa sekä mielenterveyskuntoutujien klubitalotoimintaa ja muuta matalan kynnyksen avointa toimintaa työmarkkinoiden ulkopuolella oleville ja heikossa työmarkkina-asemassa oleville mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Palveluiden piirissä on vuosittain noin 1200 kuntoutujaa Pirkanmaan ja Kanta-Hämeen alueilla.

Tässä lausunnossa otetaan kantaa tarkkarajaisesti kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen lakkauttamiseen sekä niiden korvaamiseen uudella palvelulla. Näkökulma on tietoisesti rajattu kuntoutujien näkökulmaan, eli niihin henkilöihin, joita palvelumuutos suoraan koskettaa.

Laajasta esitysaineistosta (s. 413) on hyödynnetty tekoälyä sen arvioimiseksi, mikä kuntoutujan näkökulmasta olisi muuttumassa kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen osalta. Lisäksi tekoälyä on käytetty asiakkaiden vastausten kokoamisessa, ja esiin on tuotu vastauksia havainnollistavia sitaatteja.

Palvelujärjestelmän muutoksesta nousee asiakasnäkökulmasta esiin kaksi keskeistä seikkaa.

Ensinnäkin suurin muutos on, että pakollinen osallistuminen palveluun poistuu. Velvoittavuuden poistuminen tarkoittaa, että samalla poistuu myös subjektiivinen oikeus palveluun. Tämä herättää kysymyksen siitä, sidotaanko palvelun saatavuus jatkossa kulloisiin määrärahoihin ja asiakkaan omaan toimintakykyyn, kuten kykyyn ohjata toimintaansa ja motivoitua.

Velvoittavuudesta luopumisen vaikutuksista on kuitenkin myös rohkaisevaa tutkimus- ja kokemustietoa klubitalotoiminnasta. On kuitenkin huomattava, että tämä tieto perustuu henkilöihin, jotka osallistuvat toimintaan jo valmiiksi vapaaehtoisesti. Kuntouttavan työtoiminnan puolella kokemukset ovat osin päinvastaisia: pieni velvoite on auttanut monia pääsemään toimintaan mukaan ja esimerkiksi katkaissut päihteiden käyttöä tai vähentänyt sosiaalista eristäytymistä.

Toiseksi muutos heikentää selkeästi kuntoutujien taloudellista tilannetta. Kulukorvaukset (9 €/päivä) ovat poistumassa samoin kuin matkakorvaukset. Vuositasolla tämä tarkoittaa noin 864–1728 euron menetystä nykyiseen verrattuna osallistumismääristä (2–4 päivää viikossa) riippuen. Kyseessä on huomattava heikennys ja todennäköinen este osallistua toimintaan suurelle osalle kohderyhmästä.

Kysely Sopimusvuori ry:n asiakkailta

Sopimusvuori ry:n asiakkailta kysyttiin, mitä he toivoisivat uusilta palveluilta, millaiseen palveluun he olisivat valmiita tulemaan ilman velvoitteita sekä mikä haastaisi osallistumista. **Vastauksissa korostuvat ensisijaisesti taloudelliset seikat**, kuten bussikortti ja kulukorvaus, sekä toive kannustus- tai työosuusrahasta:

”bussikortti pitäisi saada”

”bussikortti pitää olla myös oikeus avoin-palvelu, ei ole reilua tämä että muut saa ja heillä on

motivaatiota tulla pajalle mutta avoin ei sitten tarvi koska ei ole motivaatiota”

”enemmän työpainotteisuutta, josta saisi kannustusrahaa”

”en tule palveluun ellei siitä hyödy rahallisesti, etsin jotain muuta tekemistä omalla ajalla”

”itse motivoitunut tekemisestä ja yhteisöstä jossain määrin paljonkin ja haluaisin kuntoutua, mutta ilman matkakuluja se on mahdotonta”

”opintoja voisin myös harkita ilman korvausta jos pääsen paikalle bussikortilla, olen toimeentulotuella joten maksaminen tällaisesta olisi mahdotonta”

”olisin valmis tulemaan nykyisen kaltaiseen palveluun, jos siihen on mahdollista saada bussikortti”

Lisäksi asiakkaat korostavat ruokailun merkitystä:

”syömiset ja kahvi saa tulemaan”

”Paikan, jossa saisi pientä korvausta tehdystä tärkeästä työstä työpajalla. Ilmainen ruoka olisi myöskin tärkeä, sillä rahat ei riitä.”

”Haluaisin, että työstä saisi rahaa, siis pientä korvausta esimerkiksi kannustusrahan kautta.”

Kootusti talousnäkökulmasta:

Kulukorvaus on pieni mutta merkityksellinen taloudellinen tuki, joka mahdollistaa osallistumisen ilman lisäkuluja. Monelle se on ainoa oma raha, joka tuo tunteen itsenäisyydestä. Ilmainen tai tuettu joukkoliikenne mahdollistaa liikkumisen, asioinnin ja osallistumisen ja avaa ovia, jotka muuten pysyisivät kiinni. Lähtökohdat ovat hyvin perustarpeisiin liittyviä ja vastauksissa korostuvat poikkeuksellisen yksimielisesti samat asiat: mahdollisuus liikkua, saada pieni taloudellinen hyöty ja saada jotakin syödäkseen. Kyseessä on tulotasoltaan yhteiskunnan alimpaan neljännekseen kuuluva ryhmä, joten toive on perusteltu.

Palvelun sisällön suhteen odotukset vaihtelevat enemmän. Osa painottaa sosiaalisia tekijöitä:

”mulle riittää paikka missä joku näkee mut kerran päivässä, eli olen olemassa. Toiminnalla ei ole väliä.”

”toiminnallista höpöttelyä”

”sosiaalinen kohtaamispaikka on välttämätön terveydelleni”

”luovaa toimintaa” ”sekä kädentaito- että keskusteluryhmiä” ”luontoretkiä”

Toiset korostavat sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäksi tavoitteellista toimintaa ja työkyvyn kehittämistä:

”kaipaen tavoitteellista tekemistä esim. opintoja” ”Oikeita hommia, tykkään kokkailla”

”paikkaa, jossa tapaan ihmisiä ja voin tehdä ”töitä” merkityksellistä”

”Paikka missä tuntee itsensä tarpeelliseksi ja merkitykselliseksi ja jossa saisi haastaa itseään”

”paremmat tilat meille oppiryhmälle!”

”Tarvitsen ystäviä, ruokaa ja työtä. Työkyvyn ylläpitoa, ilman työelämän raskaita vaatimuksia ja kaipaen myös tuulettumista”

”tässä on minulle ”työn korvike” kun työkyky on vielä vähän huono”

Lisäksi korostuvat ammatillinen tuki ja vertaisuus:

”mukava porukka iso vetovoima samoin hyvä ohjaaja”

”jos luentoja niin kokemusasiantuntijuutta” ”talkoomeininkiä”

”Matalan kynnyksen palveluita, missä on hyvä ilmapiiri, jonka luomiseksi on tärkeää olla riittävän paljon koulutettuja ammattilaisia.”

Kootusti palvelun sisällöstä:

Sosiaalinen kanssakäyminen on keskeistä, sillä yksinäisyys on yksi merkittävimmistä syrjäytymisen riskitekijöistä. Palvelu tarjoaa turvallisen yhteisön, jossa voi olla oma itsensä ja harjoitella vuorovaikutusta muiden kanssa. Toiminnan tavoitteellisuus tukee mielenterveyttä, toimintakykyä ja arjen hallintaa matalan kynnyksen tavalla, joka ei vaadi täydellistä jaksamista. Säännöllinen arki rytmittää elämää ja luo perustan unelle, terveydelle, toimintakyvylle ja työelämävalmiuksille. Samalla osallistuminen vahvistaa kokemusta yhteiskuntaan kuulumisesta, identiteettiä ja osallisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. Kuntouttava työtoiminta toimii monelle ensimmäisenä turvallisenä askeleena kohti arkea, yhteiskuntaa ja omaa toimijuutta. Sen arvo syntyy konkreettisista arkea kannattelevista asioista.

Asiakkaiden arvioiden mukaan palvelun saatavuuden heikentyminen lisäisi sote-palveluiden kuormitusta, kasvattaisi raskaampien palvelujen tarvetta ja lisäisi pitkän aikavälin kustannuksia. Esiin nousivat myös huolet lisääntyvästä päihdeidenkäytöstä, varkauksista, ja yleisestä levottomuudesta katukuvassa, joiden arvioidaan voimistuvan entisestään. Alueellisten järjestöjen teettämässä mielenterveys- ja päihdebarometrissa tuli jo aiemmin esille, että kynnyks varastaa esim. ruokaa on jo nyt madaltanut.

Lopuksi todetaan, että lain valmistelussa tulisi huomioida järjestöjen pitkäjänteinen työ yhteisöllisyyden, toipumisorientaation ja asiakkaiden edunvalvonnan edistämiseksi. Toimintaa on toteutettu yleishyödyllisin perustein monimuotoisissa arvoyhteisöissä yhteistyössä julkisen sektorin kanssa. Mikäli palvelu avataan yrityksille, toiminnan luonne tulee muuttumaan, minkä vaikutuksista on tarpeen tehdä huolellinen ennakoarviointi.

Lausunnon koonnut Sopimusvuori ry:n henkilökunnan tekemästä asiakkaiden haastattelutyöstä

Katia Laakso, toiminnanjohtaja, Sopimusvuori ry